

“Ja, leraren kunnen kansarmoede aanpakken in hun klas”

Leraren voelen zich vaak machteloos tegenover kinderarmoede. Toch kunnen ze het leren en leven van kinderen in armoede duurzaam verbeteren: door hun executieve functies te stimuleren. Wat dat zijn?

Docent kleuteronderwijs Sanne Feryn en prof. orthopedagogiek Dieter Baeyens leggen uit.

Wat zijn executieve functies?

Dieter Baeyens: “Om op school en in de maatschappij te functioneren, redeneringen op te bouwen, problemen op te lossen of te plannen, heb je goed ontwikkelde executieve functies nodig. Ze zorgen ervoor dat je je gedrag, je emoties en gedachten kan sturen en gericht kan inzetten. We worden niet met die skills geboren, maar kunnen ze vanaf de kleuterklas ontwikkelen via krachtige interacties en oefeningen.”

Hoe herken je die executieve functies in de klas?

Dieter Baeyens: “Een kind van wie de **impulscontrole** niet voldoende sterk ontwikkeld is, wordt vaker afgeleid en kan zijn aandacht moeilijk richten. Tuur kan zijn aandacht bv. niet bij zijn rekenspel houden omdat Mohammed in de andere hoek met autootjes speelt. Of je merkt het aan Lowie die niet meteen kan stoppen met bewegen als de muziek ophoudt of aan Amina die haar antwoord eruit flapt voor de leraar haar aangeduid heeft.”

Sanne Feryn: “Het **werkgeheugen** stelt ons in staat om 2 dingen tegelijk te doen en plannen en instructies van anderen te onthouden. Zo kan Jamal bij een gezelschapsspel in de kleuterklas goed onthouden wie er telkens aan de beurt is. En heeft Yassir problemen om verschillende instructies in één keer te onthouden, bijvoorbeeld ‘ga naar het toilet, neem je jas en ga naar de speelplaats’.

Sanne Feryn – docent kleuteronderwijs: “Wie aan executieve functies werkt, verbetert het leren van (kans)arme kinderen duurzaam. En ook hun leven.”

Dieter Baeyens: “Kinderen die **cognitief flexibel** zijn, kunnen zich vlot aanpassen aan nieuwe situaties en tussen 2 of meer taken wisselen. Als Finn op een probleem botst, kan hij gemakkelijk een andere manier bedenken om het op te lossen. Cognitieve flexibiliteit heb je nodig om iets vanuit een ander perspectief te bekijken, plannen, bij te sturen en een andere aanpak uit te proberen.”

Sanne Feryn: “Al deze voorbeelden focussen op de puur cognitieve aspecten van de executieve functie. Maar deze 3 functies – impulscontrole, werkgeheugen en cognitief flexibel zijn – worden ook ingezet in emotioneel geladen situaties en dan komt er ook **emotieregulatie** aan te pas. Probeer maar eens 24^2 uit het hoofd te rekenen als je weet dat je er een hoofdprijs mee kan winnen.”

“Voor kleuters geldt hetzelfde: als hun emoties ze overrompelen, kunnen ze niet optimaal functioneren. Leer kinderen stil te staan bij hun eigen emoties, ernaar te kijken en te kanaliseren. Als Jonie beseft dat hij boos was en daardoor zijn vriendje heeft pijn gedaan en de juf dus boos is, heeft hij een belangrijk inzicht verworven.”

De kleuterleeftijd is een cruciale fase voor de ontwikkeling van die executieve functies?

Dieter Baeyens: “Dat klopt. Die vaardigheden ontwikkelen zich samen met de voornamelijk prefrontale hersenkwabben. Tussen de leeftijd van 3 en 5 jaar staan de hersenen wijd open voor prikkels van buitenaf en maken kinderen hun meest

spectaculaire groei: ze leren zich te focussen, afleidingen te weerstaan, hun beurt af te

wachten, verschillende opdrachten te onthouden en door te zetten. Na hun vijfde is de groei veel kleiner. Al is de prefrontale cortex wel pas volgroeid in de jongvolwassenheid.”

Sanne Feryn: “Sterke executieve functies bij kleuters zijn van groot belang voor leerprestaties zoals rekenen en leren lezen, voor de schoolrijpheid (overgang naar het eerste leerjaar) en de sociaal emotionele ontwikkeling van een kind. Ze werken bijna voorspellend.”

© Kevin Faignaert

Dieter Baeyens – prof. orthopedagogiek: “Tussen de leeftijd van 3 en 5 jaar staan de hersenen wijd open voor prikkels van buitenaf en maken kinderen hun meest spectaculaire groei.”

Dieter Baeyens: “Bovendien blijf je daarop nieuwe executieve functies bouwen: tieners die in de klas in staat zijn om te luisteren én tegelijk te noteren, die kunnen plannen en organiseren, die kunnen weerstaan aan de verleidingen van de social media en niet ontregeld geraken als mama zegt: ‘Ik zal wat later thuis zijn, let jij een beetje op je kleine broer?’”

Kinderen in armoede scoren slechter op die executieve functies? Hoe komt dat?

Dieter Baeyens: “Kleuters die opgroeien in een kwetsbare situatie lopen een

groter risico op zwakkere executieve functies. Stressvolle contexten zoals armoede, maar ook verwaarlozing of geweld zorgen voor toxische stress die de neurologische ontwikkeling van de prefrontale cortex tegenhoudt. Bovendien is de kans groter dat hun ouders hen minder sterk ondersteunen om die functies te ontwikkelen, omdat die met 'overleven' bezig zijn. Het gevaar dat ze in de kleutertijd al een sociaal-emotionele en cognitieve achterstand oplopen, is groot."

Sanne Feryn: "Uit onze nultest met 240 Vlaamse kleuters blijkt dat kinderen met SES-kenmerken significant lager scoren op executieve functies dan hun leeftijdsgenoten uit de middenklasse. Uit internationaal wetenschappelijk onderzoek blijkt dat wie als kleuter laag scoort op zelfregulering, later meer kans maakt om zonder diploma uit te stromen, het moeilijker krijgt om financieel alles op orde te krijgen en te houden en meer risico loopt om te roken op 15 jaar."

Via de executieve functies kan je dus aan armoede werken?

Dieter Baeyens: "Leraren hebben weinig invloed op de armoede thuis. Maar ze kunnen wel in de klas die executieve functies extra stimuleren en oefenen (<https://www.klasse.be/79525/boost-executieve-functies-tegen-kinderarmoede-11-tips/>). Dat is goed voor elk kind maar je maakt daarmee méér verschil voor een kind dat in armoede leeft. Het is goed dat leraren zich daar meer bewust van worden."

Sanne Feryn: "Ik train kleuteronderwijzers om hun EF-bril op te zetten en te kijken hoe zij kleuters begeleiden, hoe ze hun klas kunnen organiseren en welke activiteiten ze kunnen aanbieden om die executieve functies te stimuleren. Als kinderen meester zijn over hun gedrag, kunnen ze actief leren en zijn ze niet langer slaaf van hun omgeving. Wie aan executieve functies werkt, verbetert het leren van (kans)arme kinderen duurzaam. En zo verhoog je de kans dat ze later een succesvol leven leiden."

Met het project 'Zet je EF-bril op' vormt de stad Aalst, i.s.m. Odisee Hogeschool en KU Leuven, kleuteronderwijzers om de zelfsturende vaardigheden bij kleuters te stimuleren. Zo wil de stad een stimulans geven om kinderarmoede via onderwijs aan te pakken. Meer info op www.ef-bril.be (<http://www.ef-bril.be>).

kinderarmoede en sociale ongelijkheid in Vlaanderen helpen aanpakken. In dat kader zetten alle lerarenopleidingen kleuteronderwijs in op kwaliteitsvolle interacties in de klas. Hoe creëer je een krachtige leeromgeving die de ontwikkeling van taal, denken en relaties in de klas stimuleert? Meer info op www.grotekansen.be
(<http://www.grotekansen.be>)